

У подальшому окреслена нами територія повністю увійшла до складу Ройської сотні Чернігівського полку, становлячи її серцевину.

Джерела та література

1. Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої (1618-1648). – Київ, 2006.
2. Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание. – Киев, 1851.
3. Татищев Ю. Черниговские архивы (отчет о командировке в Черниговскую губернию в 1899 году). – Харьков, 1901.
4. Лепявко С. Чернігів у середині XIII – середині XVII ст. // Сіверянський літопис. – 2007. – № 1.
5. Русина О. Сіверська земля у складі Великого князівства Литовського. – Київ, 1998.
6. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687). – Київ–Львів, 2004.
7. Макушников О. О локализации летописной речки Песчаны и путь "в радимичи" // Слов'яно-руські старожитності Північного Лівобережжя: Матеріали історико-археологічного семінару, присвяченого 60-річчю від дня народження О.В. Шекуна. – Чернігів, 1995.
8. Василенко Н. Генеральное следствие о маетностях Черниговского полка 1729-1730 г. – Чернигов, 1908.
9. Клепатский П. Очерки по истории Киевской земли. Литовский период. – Біла Церква, 2007.
10. Константинович Н. Обзорение Румянцевской описи Малороссии. Выпуск IV // Черниговские губернские ведомости. – 1884. – № 44. Часть неоф.
11. Лазаревский А. Исторические заметки о некоторых селах Черниговской губернии // Черниговские губернские ведомости. – 1896. – № 785.
12. Лазаревский А. Обзорение Румянцевской описи Малороссии. – Чернигов, 1866.
13. Яблоновський О. Чернігівщина / Переклад з польської, передмова і примітки І. Кондратьєва // Сіверянський літопис. – 1997. – № 1-2.
14. Кондратьєв І., Кривошея В. Нариси історії Чернігівщини періоду козацтва: Любеч. – Київ, 1999.
15. Кондратьєв І. Під Литвою, Москвою та Польщею. – Чернігів, 2005.

Summary

The research explores the process of forming the network of settlements in the lands of Chernigivska cossack gonfalon (khorugv) that later had been included into the Royska sotnia (company) of Chernigiv regiment. The author presisely defines the borders of this territory colonized by the Cossacks.

I. I. Кривошея

НЕВІДОМА РЕВІЗІЯ ПЕРЕЯСЛАВСЬКОГО ПОЛКУ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ІСТОРІЇ НЕУРЯДОВОЇ СТАРШИНИ

Ревізії і реєстри козацьких полків XVIII ст. цінуються істориками як дуже інформативне джерело. До них постійно звертаються дослідники, вивчаючи різні сторони життя Гетьманщини. Ревізії з'явилися і збереглися завдяки російській бюрократичній практиці. В новітню добу ці документи неодноразово ставали предметом загального [1, с.56-241] та часткового вивчення [2-8].

Більшість ревізій та реєстрів XVIII ст. зберігається в Україні у фондах Центрального державного історичного архіву України в м. Києві (далі ЦДІАУК). Ще частина – у фондах Інституту рукопису Центральної наукової бібліотеки України імені В. Вернадського (далі ІР НБУВ). Серед збережених – найбільше ревізій Переяславського полку. Причому збереглися як повні ревізії полку, так і ревізії окремих сотень [9-10]. Всі вони забезпечують багатий матеріал, в тому числі й генеалогічного характеру [11], до історії Переяславського полку.

Проте виявилось, що одна з ревізій полку випадала з поля зору дослідників. Вона була записана в описі №3 фонду №51 ЦДІАУК спочатку як ревізія Полтавського полку, а потім як ревізія Київського полку 1750 року. Насправді це гарно збережена ревізія 1750 року Переяславського полку (не збереглися лише відомості Леплявської сотні) [12].

Перша сторінка – це зведена козацька “перечневая табель” першої полкової Переяславської сотні. Основний поділ в ній зроблений на козаків виборних і підпомічників. В межах виборних виділені наступні категорії: ті, що володіли знатним промислом (у них дворів, в дворах хат), середнім промислом (дворів, в дворах хат), малим промислом (дворів, хат), можноґрунтови (дворів, хат), середньоґрунтови, малоґрунтови, убогі і всього виборних (дворів, в дворах хат). Такі ж пункти виділені серед підпомічників. Потім підсумовано скільки всього козацьких (дворів, в них хат), їх підсусідків (кінних, піших), різночинців полкових, сотенних, артилерійських служителів і “других к дачам полагающимся, старшинських владельческих и другого звания жилих і приезджих дворів”. І далі згрупована по селах сотні зведена цифрова інформація.

Надалі в документі, згідно з доволі чіткою бюрократичною традицією, почергово записані відомості всіх сотень полку. Записи за формою дуже схожі. Наприклад, козацька відомість першої полкової [12, арк.3-24]: за категоріями записані козаки і вдови в графі “показание селам и деревням и обивателів імена”, потім почергово в графах окремо позначені біля прізвищ виборні, підпомічники чи підсусідки козацькі, далі двори, в дворах хат, в хатах сімей, бездвірні і остання графа “показание обивательських имуществ” (в ній записана кількість коней, волів та “с поля пахотного хлеба в копах”).

Інколи запис починався з середньогрунтових козаків і вдів (5 стаття), або убогих і дуже убогих, що в дворах, козаків і вдів, які володіли кіньми і волами (7 стаття). Та найчастіше з “убогих бездворних, в одних хатах живуть при огородах із зажону і другой роботизни питаючие” – це 8 стаття. Далі в документі в деяких заможних містечках і селах ще фіксуються можногрунтові – це 4 стаття і малогрунтові – 6 стаття.

Убогі з кіньми і волами мали поле, яке давало хліба від 7 до 40 коп, малогрунтові – поле на врожай від 40 до 70 коп, середньогрунтові – від 60 до 135 коп, можні – від 100 до 180-200 коп. Та це умовні цифри, бо біля деяких козаків 7 статті знаходимо дані про 70-115 коп. 8 стаття – це піші козаки. Також фіксується категорія підсусідків козацьких дуже убогих. Вони жили в одних дворах і хатах окремо від дворів, і “з одной роботизни питаючиеся”. Такі підсусідки завжди піші. Вказано також в документі якого козака чи власника цей підсусідок.

Сім'я з одного двору об'єднана стрілкою і прізвищем (перелічені імена чоловіків). Вказана наступна родинна інформація: козак N – з сестрою вдовою N, козак з сином, далі ім'я; вдова з племінниками, брати і вдова їх брата, сестринці, братаничі, невістки і т.д.

Якщо двір великий на кілька сімей з одним прізвищем, то наводяться родинні зв'язки між записаними чоловіками. Наприклад, в с. Скопцях родина Павлюків жила в одному дворі на 4 хати, 4 сім'ї. Записані Федір, Василь з сином Петром і зятем Китенком. Мали 2 коней, 4 волів, з поля орного хліба коп 98 [12, арк.42].

Окремо, за козацькими відомостями, записаний зведений табель в сотні першій полкової “посполитих людей і владельческих подданих дворов і в дворах хат и особо стоячих бездвірних хат и каких кто статтей також и подсуседков конных и пеших значится ниже сего 1750 году”. Перша широка графа містить назву села та дані про власника (монастир, чиновник, священнослужитель, військовий). Потім виділені посполиті й підсусідки, далі сільські старшини і ратушні служителі “к дачам не полагаючихся”. Посполиті ділилися на наступні категорії (статті): ті, що володіли знатним промислом (дворів, в дворах хат і так в наступних категоріях), середнім, малим; можногрунтові, середньогрунтові, малогрунтові, убогі та всього. Тобто ті ж категорії, що і в козацькій відомості. У підсусідків зазначені: можногрунтові (дворів, в них хат), середньогрунтові, малогрунтові, убогі (дворів, хат, бездвірних хат), “ітого” (дворів, в них хат), потім кінні і піші [12, арк.26-28].

За зведеною відомістю у справі розміщена ревізійна посполитська книга, в якій по населених пунктах записані посполиті (з обов'язковими даними про власників, значна частина яких належала до неурядової старшини) і підсусідки посполитих. Найчастіше зустрічаються такі категорії: посполиті 7 статті (убогі і дуже убогі, мали коня та інколи орне поле на 8-10 коп), підсусідки 5 статті (убогі і дуже убогі) мали до 110 коп хліба та 7 статті: 9-24 коп. Стаття 8 – це піші [12, арк.29-54].

Дуже важливими для дослідження історії та генеалогії урядової й неурядової старшини, включно з їх економічним становищем, є реєстри старшинських і власницьких дворів в кожній сотні по населених пунктах. В них виділені графи: перша – населений пункт, звання й прізвище власника, друга – двори приїжджі та житлові старшинські, власницькі та військових, третя – двори полкові, сотенні, артилерійські та інші “к дачам не подходящие” [12, арк.55-58]. У Березанській сотні реєстр дворів поділений на 3 графи: перша – різночинців, власників, козацькі і т.д. “к дачам не полагаючихся”, друга – старшинські, власників, військових, третя – сільських старшин і різних служителів “к дачам не полагаючихся”. Цікаво, що двір сотника у другій графі, а двори значкових товаришів записані у першій [12, арк.278-281].

У послідовності, зазначеній для першої полкової сотні, розміщені табелі, книги і реєстри в усіх наступних сотнях полку. Сотні полку записані в ревізії так: перша полкова, друга полкова, Воронківська, міщани і посполиті Переяслава, Терехтимирівська, Бориспільська, Баришівська, Березанська, Басанська, волость Биківська, Яготинська, Гельмязівська, Золотоніська, Кропивенська, Іркліївська, волость Чехівська, Піщанська, Домонтівська, Бубнівська. І така послідовність характерна для ревізій полку і в інші роки. Завжди ревізію завершувала Леплявська сотня. Тут вона втрачена, хоча в початковому зведеному табелі сотня вписана з усіма відповідними цифрами.

Більшість сотенних відомостей і книг подані за однаковою схемою. Проте є й деякі виключення. У зведеному посполитському табелі другої полкової сотні в графах підсусідків виділені лише тяглі і піші [12, арк.94-97], у Воронківській сотні виділені посполиті малогрунтові (двори в них хат) та убогі (двори, хат, бездвірних), всього посполитих (двори, хат), підсусідки кінні і

піші та остання графа старшини сільські, ратушні, які дачам не підлягають [12, арк.128]. У таблиці міщан і посполитих м. Переяслава виділені: значного промисла, середнього, малого, можноґрунтови, середньо, малоґрунтови, убогі, всього і в кожному пункті дворів і в них хат; підсусідки тягли й піші, старшинські, власницькі та іншого звання двори, які не підлягають дачам [12, арк.140-142].

Різні почерки в сотенних відомостях засвідчують, що це оригінали ревізії. Відомості Березанської сотні написані гарним почерком. У них окремо винесені дані про виборних кожної статті і підпомічників, тоді як в інших сотенних відомостях вони записані впереміж. Також у посполитській книзі цієї сотні вказана величина орного поля (в днях і копах хліба) [12, арк.254-265]. У ревізійній козацькій книзі Басанської сотні також гарний почерк, детальна родинна інформація. Форма подачі всієї інформації таблична, де після козаків виборних і підпомічників, записані підсусідки, двори, в них хат, в них сімей, бездвірних, воли, коні, поля всякого хліба, вітряні млини [12, арк.283-294]. А у відомості Яготинської сотні є дані про ліси, сінокоси, орне поле і млини. У зведеній посполитській відомості цієї ж сотні розписані по статтях не лише посполиті (від знатного промислу включно є всі категорії), а й підсусідки (з можноґрунтових починаючи), завершуючи поділом підсусідків на тяглих і піших [12, арк.346-348].

Відомості Гельмязівської сотні написані нерозбірливим, розмашистим почерком, текст дуже світлий, згасає (так як і у відомостях Піщанської сотні [12, арк.620-639]). У майновій графі перелічені ліси, вітряки, сінокоси, пасіки, орна земля, коні й воли [12, арк.385-413]. Дещо змінені відомості Іркліївської сотні. В таблиці спочатку вказані населені пункти і прізвища, потім козаки (виділено 5 граф: виборні, підпомічники, дворів, хат і бездвірних хат; на скільки коп орної землі), далі млини на 2 графи: гребельні і лодійні; графи ліси, винокурні, коні і остання – воли [12, арк.544-586].

У середині ревізійної книги міститься загальна зведена відомість у вигляді таблиці зі згаслим текстом по всіх сотнях полку (козацька і посполитська всіх статей) [12, арк.266-268].

Також у кожному населеному пункті записані шпиталі й школи. Так, у Переяславі було 7 шпиталей: Покровський, Глібоборисівський, Троїцький Петропавлівський, Пречиський, Спаський, Воскресенський і 8 шкіл (ті ж що й шпиталі і Микільська) [12, арк.160].

Ревізія Переяславського полку 1750 року, як і більшість відомих нам полкових ревізій, є дуже інформативною щодо різних сторін історії Гетьманщини. Знаходимо в ній дані про володіння неурядової старшини Переяславського полку у 1750 році. Наступний блок – це вибраний з ревізії список неурядової старшини полку з інформацією про володіння, поданий в алфавітному порядку. Більшість відомих сьогодні ревізій інших полків Гетьманщини містять значно об'ємнішу інформацію особистого, службового та економічного характеру, ніж охарактеризована. Проте використовуються ці документи не повною мірою. Зазвичай з ревізії дослідники виділяють лише компактні списки неурядової старшини на перших сторінках справ, тоді як основний текст ревізій, що часто включає 500-700 аркушів, майже не переглядається. Відтак втрачається дуже цінний для історії неурядової старшини масив інформації.

* * *

Адаменко Іван – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Стівп'яги Терехтемирівської сотні.

Берло Іван – бунчуковий товариш, мав у Воронкові Переяславського полку 5 підсусідків посполитих кінних і 5 піших, в д. Жеребятині 2 кінних та 1 пішого, власний житловий двір і шинок у Воронкові, а також 5 дворів найманих людей, приїжджий двір та шинок у с. Рогозова та 5 дворів найманих людей, приїжджий двір у с. Старому, приїжджий двір у д. Жеребятин.

Бондаренко Михайло – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Золотоноші.

Борковський – бунчуковий товариш, мав двір приїжджий у с. Козацьке Басанської сотні.

Бурляй – значковий товариш Переяславського полку, мав приїжджий двір у с. Ничипорівка Яготинської сотні.

Бурма Пилип – значковий товариш Переяславського полку мав житловий двір при його хуторі в Яготинській сотні.

Бутович – бунчуковий товариш, мав у Яготинській сотні в с. Черевки посполитих 5 дворів малоґрунтових на 5 хат, 8 бездвірних хат убогих, всього 5 дворів, 13 хат та 2 двори служителів.

Вакулович Аврам – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Переяславі.

Вакулович Василь – значковий товариш Переяславського полку, мав у Борисполі двір житловий.

Вакулович Михайло – значковий товариш Переяславського полку, мав у с. Дем'янинці першої полкової сотні житловий двір.

Василенко Йосип – значковий товариш Переяславського полку, мав у с. Дем'янинці першої полкової сотні двір.

Вертипорох Іван – значковий товариш Переяславського полку, мав житловий двір у с. Богданові Гельмязовської сотні.

Волошин Яким – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Ветово Березанської сотні.

Гаврилов Михайло – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Пологи-Яненки другої полкової сотні.

Гвоздик Лаврентій – значковий товариш Переяславського полку, мав житловий двір у с. Сосновій Яготинській сотні, його дружина Марина мала у Переяславі 1 двір підсусідків піших.

Горленко Петро – бунчуковий товариш мав у Яготинській сотні в хуторі Петрівці посполитих підсусідків 2 двори на 4 хати убогих і 4 хати бездвірних, всього 2 двори, 8 хат, 7 піших, 5 дворів служителів; у д. Глинишів першої полкової переяславської сотні 3 двори убогих посполитих на 3 хати та 1 бездвірну хату.

Гринь Іван – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Переяславі.

Даниленко Іван – значковий товариш Переяславського полку, мав у с. Усовці Басанської сотні двір житловий.

Дараган Юхим – бунчуковий товариш, мав у с. Глибоке Воронківської сотні приїжджий двір, 21 двір убогих посполитих, шинок у Воронкові.

Дем'янович Федір – бунчуковий товариш, мав у Яготинській сотні в с. Безуглівка підсусідків посполитих 3 двори на 3 хати убогих, 1 тяглий і 5 піших та у Баришівці двір житловий.

Демешко Герасим – бунчуковий товариш, мав приїжджий двір, 2 шинки, 32 двори найманих людей та 2 хати для служителів у Басані. Разом з Денисом мав володіння у Басані: посполитих 3 двори на 8 хат малоґрунтових, 37 дворів на 43 хати убогих, 65 бездвірних, всього 40 дворів, 116 хат.

Демешко Денис – бунчуковий товариш, мав у Басані 5 шинків, 32 двори найманих людей, приїжджий двір та підсусідків 6 піших. Разом з Герасимом мали володіння у Басані посполитих 3 двори на 8 хат малоґрунтових, 37 дворів на 43 хати убогих, 65 бездвірних, всього 40 дворів, 116 хат.

Демченки Мойсей та Іван – значкові товариші Переяславського полку, мали двір житловий у с. Деньги в Кропивенській сотні, ще з одним Іваном Демченком утрюх володіли хутором над р. Ірклієм на 4 хати, в якому самі й жили. Мойсей окремо мав у с. Деньги Кропивенської сотні 2 піших підсусідки.

Дем'янович Федір – бунчуковий товариш, мав житловий двір спільний з Гнатом Савескулом у с. Безуглівка Яготинської сотні.

Деркач Андрій – бунчуковий товариш, мав 1 пішого підсусідка посполитих у с. Слободка Бубнівської сотні та в с. Сушки його двір приїжджий, посполитих 5 дворів середньоґрунтових на 6 хат, 3 двори малоґрунтових на 3 хати, 8 дворів на 9 хат убогих, 3 хати бездвірних, всього 16 дворів, 21 хата. У сл. Томарівці мав житловий двір. Також його хутір при р. Золотоноші, в якому 3 двори найманих людей Золотоніської сотні.

Деркач Корній – померлий абшитований військовий товариш Переяславського полку, за ним записаний двір приїжджий у с. Мицалівка та хутір на р. Кропивна вдови його Ірини в Золотоніській сотні.

Деркаченко Семен – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Бубнові.

Джулай Яким – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Ірклієві.

Дивак Семен – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Недра Березанської сотні.

Дробницький Василь – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Деньги Кропивенської сотні та хутір над р. Ірклієм.

Дудченко Кирило – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Сеньковець Золотоніської сотні.

Думирашка-Райча Петро – померлий бунчуковий товариш, у Бакумівці в його дворі жив зять Олексій Канаровський. Вдова останнього Анастасія, на той час сотникова домонтівська Платковська, мала у с. Корніївка Березанської сотні 5 дворів посполитих 7 статті й 5 дворів посполитих 8 статті, у с. Паришкові 4 двори, при Бакумівці 4 підсусідки.

Думитрашка-Райча Іван – бунчуковий товариш, мав у Березанській сотні в с. Ветово посполитих 11 дворів на 12 хат убогих, в Бакумівці двір житловий та 6 піших підсусідків, при власному хуторі в Яготинській сотні приїжджий двір.

Дунін – померлий бунчуковий товариш, у 1750 при хуторі в Гельмязівській сотні за ним залишався приїжджий двір та 3 двори найманих.

Дуніновна Софія – вдова бунчукового товариша мала у Переяславі двір житловий та 2 піших підсусідка.

Забіла Захар – бунчуковий товариш, мав у с. Озеряни Басанської сотні приїжджий двір, 10 дворів найманих служителів, посполитих 2 двори на 3 хати малоґрунтових, 13 дворів на 17 хат убогих, 31 хату бездвірну. Всього 15 дворів, 51 хата. Його ж в с. Щаснівці житловий двір, хутір, 18 дворів найманих служителів, посполитих 3 двори на 5 хат малоґрунтових, 15 дворів на 21 хату убогих, 51 хата бездвірну. Всього 18 дворів, 61 хата.

Завойка Павло – значковий товариш Переяславського полку, мав підсусідків посполитих у Піщаній 2 піших та хутір над р. Ірклієм на 2 хати у Кропивенській сотні.

Загорулько Леонтій – значковий товариш Переяславського полку, мав житловий двір у с. Сосновій Яготинської сотні.

Загорулько Яків – значковий товариш Переяславського полку, мав в Яготинській сотні в с. Сошникові 1 тягло і 1 пішого підсусідка та двір житловий у с. Ветово Березанської сотні.

Затиркевич – бунчуковий товариш, мав у с. Морозівка Баришівської сотні 1 двір середньоґрунтових посполитих, 2 двори малоґрунтових, 6 дворів убогих, всього 9 дворів. Його ж у Березанській сотні в с. Недра посполитих 3 двори на 6 хат малоґрунтових, 21 двір на 26 хат убогих, всього 24 двори на 32 хати.

Звосколович Леонтій – значковий товариш Переяславського полку, мав шинок у Кропивній, разом з Іваном Восколовичем, теж значковим товаришем, володіли двором у с. Богодухівка.

Зеленський Василь – значковий товариш Переяславського полку, мав у с. Харківці першої полкової сотні житловий двір.

Зеленський Опанас – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Переяславі.

Зоценко Гаврило – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Переяславі.

Зуєвич – значковий товариш Переяславського полку, мав житловий двір та шинок в с. Черевки Яготинської сотні.

Зуєвич Григорій – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Березані.

Зуєвич Яким – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Березані.

Іваненко – бунчуковий товариш, в його хуторі в Яготинській сотні 2 піших підсусідки, приїжджий двір та ще один хутір з приїжджим двором.

Іваненко Григорій – бунчуковий товариш, мав у с. Остролуччя Баришівської сотні двір житловий, посполитих 2 двори малоґрунтових, 76 дворів убогих на 100 хат, 2 бездвірних, всього 78 дворів на 105 хат та 1 двір служителя, двір житловий у с. Селище, шинок в с. Рудницькому. В Яготинській сотні в хуторі посполитих підсусідків 2 двори на 3 хати убогих і 4 хати бездвірних, всього 2 двори 7 хат, 2 піших.

Іваненко Михайло – бунчуковий товариш, мав у с. Остролуччя Баришівської сотні посполитих 2 двори на 7 хат середньоґрунтових посполитих, 4 двори на 8 хат малоґрунтових, 79 дворів на 102 хати убогих, всього 85 дворів на 118 хат та 1 двір служителя. У Золотоніській сотні при хуторі 4 кінних та 4 піших підсусідки, 4 двори найманих людей; при хуторі над Росошкою 5 кінних і 10 піших підсусідків посполитих. У Кропивенській сотні при хуторі Лебединському його 6 тяглих і 6 піших підсусідків.

Кандиба Петро – військовий товариш Переяславського полку, мав шинок, підсусідків 2 кінних і 3 піших у Піщаній, при хуторі його ж 4 двори найманих людей. У сотні Гельмязівській при хуторі “дворець” та 3 піших підсусідки.

Климович Григорій – значковий товариш Переяславського полку, мав у Басані приїжджий двір, житловий двір у с. Осівці.

Ковалевський Антон – військовий товариш Переяславського полку, мав у Переяславі власний житловий двір та 1 тягло підсусідка, у першій полковій сотні в с. Войтівці 1 пішого підсусідка, в д. Мазюнках 1, 3 в с. Пристроми.

Козинченко Яків – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Ковтунові Золотоніської сотні.

Козловський Дмитро – значковий товариш Переяславського полку, мав житловий двір у с. Лісняки Яготинської сотні.

Коник Іван – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Циблі другої полкової сотні.

Коник Сава – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Циблі другої полкової сотні.

Копцевич Семен – військовий товариш у Переяславському полку, мав у Переяславі житловий двір при солодовні, ще один власний двір та 6 підсусідків тяглих і 18 піших, в с. Пристроми 1 двір убогих підсусідків посполитих (5 піших). Мав приїжджий двір у д. Гайшині. В другій полковій в

с. Комарівка його власний приїжджий двір, 2 підсусідки тяглих і 2 піших, у с. Стівп'яги Терехтемирівської сотні 1 тяглий підсусідок, в с. Козинці приїжджий двір та 1 піший підсусідок. Мав у Яготинській сотні в с. Полежаях двір приїжджий, 1 пішого підсусідка, в с. Дениси 2 тяглих і 2 піших, при його хуторі приїжджий двір.

Костенко Аврам – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Ковтунові Золотоніської сотні.

Костомаха Петро – значковий товариш Переяславського полку, мав у с. Морозівка Баришівської сотні 3 кінних і 2 піших підсусідки, також і в с. Мала Стариця.

Котляр Йосип – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Переяславі.

Котляриха Євдокія – вдова значкового товариша Переяславського полку, мала двір житловий у Переяславі.

Лебідь Кіндрат – військовий товариш, мав у Баришівці двір житловий і 2 шинки, 3 двори найманих слугителів, хату в д. Пасічки, в с. Рудницькому мав житловий двір при пасіках, у Яготинській сотні в хуторі Довженківському приїжджий двір і 4 піших підсусідки.

Лейбиха Олена – вдова значкового товариша мала у с. Сошникові першої полкової Переяславської сотні двір приїжджий.

Леонтій Петрович – значковий товариш Переяславського полку, мав у с. Каленики Гельмязівської сотні посполитих убогих 4 двори на 5 хат, в м. Гельмязові двір житловий та 2 кінних і 6 піших підсусідків; при його хуторі приїжджий двір, в с. Пристроми першої полкової 2 двори посполитих підсусідків. У с. Велика Каратуль другої полкової мав двір приїжджий та ще один в с. Комарівка.

Лизогуб Василь – бунчуковий товариш, мав у Яготинській сотні при хуторі Рокитне двір приїжджий, при ньому 5 дворів найманих людей, у с. Слободка Яготинської сотні 6 піших підсусідків посполитих.

Лизогуб Григорій – бунчуковий товариш Переяславського полку, мав приїжджий двір у с. Лісняки й 1 двір убогих підсусідків, в них 2 тяглих і 2 піших та при його хуторі Кононівському Яготинської сотні приїжджий двір.

Лизогуб Яків – бунчуковий товариш, мав у Яготинській сотні в с. Пирловці двір приїжджий, 11 дворів найманих людей та посполитих 18 дворів на 23 хати убогих і 11 хат бездвірних, всього 18 дворів, 34 хати, 1 двір слугителів та в його хуторі власному приїжджий двір.

Макаровський Іван – померлий значковий товариш Переяславського полку. За ним по ревізії числився двір приїжджий у Золотоноші, 1 підсусідок і двір житловий, в якому жила його вдова Наталія у с. Драбівці, її ж хутір на р. Золотоноші Золотоніської сотні.

Максимович Григорій – абшитований бунчуковий товариш, мав у с. Мала Стариця Баришівської сотні житловий двір, посполитих 7 дворів убогих, всього 7 дворів на 8 хат.

Маленовський Олексій – бунчуковий товариш, мав у Переяславі 2 підсусідки піших, у с. Войтівці першої полкової Переяславської сотні 1 пішого підсусідка, житловий двір у с. Харківці, приїжджий у с. Дівички.

Манжак Федір – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий і шинок у Золотоноші, хутір на р. Згарь, в ньому 2 двори найманих людей.

Медовник Леонтій – значковий товариш Ніжинського полку, володів у с. Скопці першої полкової Переяславської сотні 1 двором підсусідків, посполитих 5 піших та приїжджим і шинковим дворами.

Мелещенко Мартин – значковий товариш Переяславського полку, мав у с. Дем'янинці першої полкової сотні двір.

Мехеда Семен – значковий товариш Переяславського полку, мав житловий двір у с. Нехайки Гельмязовської сотні.

Мехеда Тимофій – значковий товариш, мав у Золотоніській сотні при хуторі на р. Кропивній 3 двори найманих людей та 1 пішого підсусідка та двір приїжджий у с. Мицалівка. Також його двір житловий с. Нехайки Гельмязовської сотні.

Мироненко Юхим – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Виповзки другої полкової сотні.

Михайловський Іван – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Ветово Березанської сотні.

Мізін Андрій – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Ірклієві.

Моснецький (Мосцицький) Іван – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Переяславі та двір приїжджий у с. Циблі другої полкової сотні.

Мосцицький Петро – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Циблі другої полкової сотні.

Неверовський Іван – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий, шинок і 3 піших підсусідка у Золотоноші та 1 в с. Сеньковці, при хуторі на р. Золотоноші 2 кінних підсусідки та 8 дворів найманих людей.

Нестор Васильєв – абшитований значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у сл. Томарівці Бубновської сотні.

Новакович Федір – значковий товариш Переяславського полку, мав у Борисполі двір житловий, 3 піших підсусідки, в с. Іванкові його приїжджий, 1 тяглий та 1 піший підсусідки, в с. Дудоркові приїжджий двір.

Опанас і Леонтій Федоровичі – значкові товариші Переяславського полку, мали двір житловий у Кропивній та хутір над Ірклієм на 2 хати.

Петраш Василь – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Кропивній, хутір над р. Ірклієм на 3 хати.

Печеник Павло – померлий значковий товариш Переяславського полку, за ним записаний двір житловий у с. Войнинці другої полкової сотні.

Половка Дмитро – значковий товариш Переяславського полку, мав у Яготинській сотні в с. Лісняки 3 тяглих і 1 пішого підсусідка.

Полуботок Василь – бунчуковий товариш, мав у Яготинській сотні в с. Коломийці посполитих 9 дворів на 13 хат убогих і 6 хат бездвірних, всього 9 дворів, 19 хат, 1 двір служителя. В хуторі Старому приїжджий двір та підсусідків 4 двори на 4 хати убогих, 4 піших, у сл. Ковалівці підсусідських 16 дворів на 18 хат, 7 піших. Володів приїжджим двором при млинах на р. Трубайлі в Терехтемирівській сотні, там же мав 2 тяглих і 8 піших підсусідків.

Прокопенко Федір – значковий товариш Переяславського полку, мав у Барішівці двір житловий і шинок.

Прохорович Антон – значковий товариш Переяславського полку, мав двір і підсусідків у с. Прохорівці Бубновської сотні, в Яготинській сотні на хуторі 5 піших підсусідків.

Прохорович Данило – значковий товариш Переяславського полку, мав житловий двір при його хуторі в Яготинській сотні, при ньому 5 дворів найманих людей, мав двір і підсусідків 1 кінного та 1 пішого у с. Прохорівці Бубновської сотні. В с. Сушки його 1 піший підсусідок.

Прохорович Дмитро – бунчуковий товариш, мав двір житловий, 2 шинки та підсусідків 9 кінних і 7 піших у с. Прохорівці Бубновської, у Золотоніській сотні при хуторі на р. Кропивній 3 двори найманих людей та 2 кінних підсусідків.

Савенко Яким – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Кропивній.

Садковський Григорій – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Корніївка Березанської сотні.

Сакевич Олександр – померлий бунчуковий товариш, за ним ще записані посполиті в другій полковій Переяславській сотні в с. Козлові 1 двір малоґрунтових. Тут же мала приїжджий двір його вдова Катерина.

Свірський Іван – значковий товариш Переяславського полку, мав житловий двір у Гельмязові.

Сезченко Дорош – значковий товариш Переяславського полку, мав в Яготинській сотні в с. Войтівці двір житловий та 1 пішого підсусідка.

Сердюк Семен – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Переяславі.

Синьоок Андрій – абшитований військовий товариш, мав у Золотоніській сотні при хуторі на р. Кропивній, в якому жив з синами, ще 3 двори найманих людей, 1 кінного та 3 піших підсусідків; ще його один хутір та 1 хата наймана.

Следзинські Леонтій, Петро і Яків – значкові товариші Переяславського полку, мали в Кропивній 1 тяглою і 4 піших підсусідка; Леонтія в с. Крупському 1 тяглий і 4 піших підсусідки, хутір над р. Ірклій на 2 хати; Петра у с. Богодухові 2 піших підсусідки, а у с. Деньги двір приїжджий, і хутір над р. Ірклієм на 1 хату; Якова хутір над Ірклієм на 1 хату. Леонтію і Якову належав також двір житловий у Кропивній. Петру і Якову належали в Іркліївській сотні в с. Каневець посполитих 2 двори на 3 хати малоґрунтових, 4 двори на 6 хат та 2 піших підсусідки, Петро мав там двір житловий.

Стародуб Іван – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Переяславі.

Стародуб Іван – померлий значковий товариш Переяславського полку, його вдова мала у д. Мазюнках 1 пішого підсусідка.

Сулима Степан – померлий бунчуковий товариш, його син Олексій у с. Скопцях першої полкової мав 1 двір малоґрунтових посполитих, 8 убогих, 2 бездвірних хати, всього 9 волів, 17 хат та приїжджий двір.

Тарасевич – бунчуковий товариш Переяславського полку, мав хутір при р. Золотоноші, в якому 3 двори найманих людей та 1 пішого підсусідка в Золотоніській сотні.

Терлецький Сава – військовий товариш, мав двір житловий, посполитих малоґрунтових у с. Шабельники Піщанської сотні 1 двір на 2 хати, убогих 3 двори на 4 хати статті 7 та убогі 8 статті 4 двори 7 хат, 7 хат бездвірних – 14 сімей. В селі й двір його рідного брата Мойсея Терлецького власний житловий. Сава мав ще хутір, в якому було 3 двори найманих людей.

Тернавський Андрій – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Переяславі.

Тимченко Матвій – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Воронкові.

Тимченко Семен – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Воронкові.

Томара Стефан – бунчуковий товариш, мав у Яготинській сотні в с. Войтівці посполитих 12 дворів на 14 хат убогих і 25 хат бездвірних, всього 12 дворів, 39 хат та 1 двір служителя. В с. Томарівка власний двір приїжджий та посполитих 3 двори на 9 хат малоґрунтових, 11 дворів на 12 хат убогих, 10 хат бездвірних, всього 14 дворів, 31 хата та 5 дворів служителів; в д. Семенівці приїжджий двір та посполитих 2 двори на 5 хат малоґрунтових, 10 дворів на 13 хат убогих і 14 хат бездвірних, всього 12 дворів, 32 хат та 4 двори служителів. У Кропивенській сотні в с. Богушкова Слободка посполитих 12 дворів на 15 хат убогих, 18 хат бездвірних, всього 12 дворів, 33 хати та 3 двори служителів. Мав посполитих у с. Слободка Бубнівської сотні: 3 двори середньоґрунтових на 4 хати, 5 дворів малоґрунтових на 6 хат, 6 дворів на 8 хат убогих, 3 хати бездвірних, всього 14 дворів (21 хата). В сл. Томарівці приїжджий двір та 6 дворів найманих людей. Також мав підсусідків посполитих у м. Домонтові малоґрунтових 3 двори на 4 хати, 1 тяглий і 5 піших. У Гельмязівській сотні в с. Каврай його двір житловий, 15 дворів найманих людей та посполитих підсусідків 8 кінних і 23 піших; в с. Підставки двір приїжджий, посполитих убогих 44 двора, 68 хат, 1 бездвірна; в с. Нехайки приїжджий двір та 15 дворів на 20 хат убогих посполитих; в Гельмязові 2 кінних підсусідки; при хуторі приїжджий двір та 3 двори найманих людей, 1 кінний і 4 піших підсусідка. Мав у Піщанській сотні млини при Новій Греблі, приїжджий двір, 6 дворів найманих людей та підсусідків убогих 8 статті 9 (2 двори, 2 хати, 7 бездвірних).

Томара Федір – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у м. Домонтові та підсусідка посполитого 1 пішого.

Турчиновський Стефан – значковий товариш Переяславського полку, мав житловий двір при його хуторі Яготинської сотні та житловий двір у Березані.

Хандогій Сидір – значковий товариш Переяславського полку, мав у с. Красному Басанської сотні двір житловий.

Чернацький Кирило – померлий значковий товариш, за ним записаний двір житловий у с. Старому Бикові, в якому жив його син Олексій.

Чернявський Стефан – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Золотоноші.

Шаркевич Іван – військовий товариш Переяславського полку, мав двір приїжджий у с. Козинці Терехтемирівської сотні.

Щербина Іван – значковий товариш Переяславського полку, мав двір в с. Дем'янинці першої полкової сотні.

Юр'єв Антон – військовий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у Переяславі.

Яковенко Олексій – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Ковтунові Золотоніської сотні.

Ярошенко Прокіп – значковий товариш Переяславського полку, мав двір житловий у с. Слюзчина Слободка Золотоніської сотні.

Ярошенко Фесько – значковий товариш Переяславського полку, мав хутір при р. Кропивній, в якому жив, у Золотоніській сотні.

Джерела та література

1. Клименко П. Компуті та ревізії XVII-XVIII ст. // Український археографічний збірник. – 1930. – Т. 3.
2. Ковальський І. Генеральная опись 1765-1769 годов, как источник изучения социально-экономической истории Левобережной Украины (По документам и материалам Переяславского полка): автореферат дис. на соиск. учен. степ. канд. истор. наук. – К., 1966.
3. Кривошея І. Ревізії та реєстри XVIII ст. як джерело з історії Чернігівського полку // Україна на порозі XXI ст.: актуальні питання історії: Збірник наукових праць / Редколегія О.Б. Коваленко та ін. – К., 1999.
4. Іваненко А.О. Козацький компут як історичне джерело (на матеріалах ревізії Переяславського полку 1726 року) // Україна: вчора, сьогодні, завтра: Зб. наук. пр. / Ред. кол.: Вашкевич В. та ін. – К., 1999.
5. Кривошея І. Реєстри значкових товаришів Стародубського полку 1735 та 1737 років // Гілея: Збірник наукових праць. – К., 2009. – Вип. 19.
6. Швидько Г. Компут і ревізія Миргородського полку 1723 р. – Дніпропетровськ, 2004.
7. Кривошея В. Козацька еліта Гетьманщини. – К., 2008.
8. Горобець С. Списки значкових товаришів Чернігівського полку 1732 і 1737 рр. // Сіверянський літопис. – 2008. – № 1.

9. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського. – Ф. 1. – Спр. 54336-54337.
10. Центральний державний історичний архів України (м. Київ) (далі – ЦДІАУК). – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр.: 19313, 19362, 19365, 19368, 19366, 19374, 19376, 19378, 19334, 19335, 19339, 19346, 19352.
11. Кривошея І.І. Козацька старшина Переяславського полку (1648-1782): Дис... канд. істор. наук. – Умань, 1998.
12. ЦДІАУК. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 19360.

Summary

Inspection of Pereyaslav regiment from 1750 is characterized. Individual, service and economic sample data of "neuradova starshyna" of regiment are given in the article. Key words: inspection, regiment, "sotna", cossack, "neuradova starshyna", "bunchukovy" comrade, "viyskovyi" comrade, "znachkovyi" comrade.

B. I. Мільчев

ЗАПОРОЗЬКЕ КОЗАЦТВО У ПІДДАНСТВІ ГРЕЙВ (1709/1711–1734 РР.)

Наприкінці XVII – на початку XVIII ст. одна з головних діючих сил Степової України – Військо Запорозьке Низове – переживало складний період свого існування. Це не в останню чергу було викликано зміною у балансі головних сил, що діяли на сході та у центрі Європи – Речі Посполитої, Шведського королівства, Австрійської, Османської та Російської імперій.

Річ Посполита на той час уже вступила до завершального, стагнаційного періоду своєї історії. Її характерними ознаками стали зростання магнатської анархії та втрата контролю центральної влади над внутрішньою ситуацією в країні, повна втрата ініціативи у військово-політичних виправах на південно-західному напрямку, зміна зовнішньополітичних орієнтирів, віднині спрямованих чи то на забезпечення підтримки з боку Росії для вирішення проблеми захисту власних територій від шведської експансії (для проросійських партій), чи то на альянс з Туреччиною, заради стримування дедалі зростаючого московського впливу на всі сфери життя шляхетської республіки (для антиросійських партій). Фактично, ще до часу підписання Вічного миру 1686 р., Річ Посполита перестає бути тією антитезою російському впливові у південноукраїнському регіоні, яка дозволяла запорожцям проводити відносно самостійну від московської лінії зовнішню та внутрішню політику.

Певною мірою це стосувалося й Османської імперії. Відцентрові сили, що вже набирали обертів у суспільно-політичному організмі велетенської держави, неспроможність перебудувати управління країною та реформувати військо, згідно з вимогами Нового Часу, призвели наприкінці XVII ст. до низки нищівних військових поразок від "старших" членів Священної Ліги – Венеціанської республіки та Австрійської імперії. Підписання у 1699 р. Карловицького мирного трактату відірвало від імперії величезні території на узбережжі Адріатики та у середній течії Дунаю. Від цього часу і на довгі роки вперед Туреччина остаточно втрачає наступальну ініціативу, обмежуючись захистом своїх володінь на Балканах, що дедалі меншали.

На іншому, північно-східному краї Туреччини, на історичну арену виходить нова сила – Росія. Керована амбіційним та енергійним царем – Петром I, держава, яка довгий період знаходилася за кулісами великої світової політики, за короткий час збільшує вплив у південноукраїнському регіоні. Результати вдалих російсько-українських походів 1696 – 1699 рр. (які фактично являли собою "східний фронт" колективного наступу християнських держав Центрально-Східної Європи проти османів) на турецькі фортеці у пониззях Дніпра та Дону було закріплено у статтях Константинопольського трактату 1700 р, який виступив логічним продовженням Карловицького миру. Тоді ж відбувається й спроба остаточно закріпитися на підступах до Кримського ханства шляхом побудови на території Запорожжя нових фортець та розміщення у них московських гарнізонів.

Як наслідок – перша декада XVIII ст. ознаменувалася загостренням взаємин російського уряду з двома найбільшими козацькими громадами південного степового прикордоння – запорозькою та донською. Уніфікаторська політика Петра I по відношенню до козацьких окраїн держави проявилася у наступних заходах: втягненні козаків до військових операцій поза межами традиційних для них територій Півдня; обмеження допливу до Військ нового контингенту з внутрішніх українських та російських земель, підсиленні контролю за козацькими Військами шляхом створення на їх землях низки фортець, що стали форпостами та базами для подальшої їх інкорпорації.